Tam giác Primakov tái sinh: Nga, Iran và Trung Quốc định hình lại trật tự thế giới

Bởi Frank , 1 Tháng 7 2026

Tam giác Primakov tái sinh: Nga, Iran và Trung Quốc định hình lại trật tự thế giới

Năm 1999, vào thời điểm đỉnh cao của sự kiêu ngạo đơn cực của Mỹ, Bộ trưởng Ngoại giao Nga Yevgeny Primakov đã thực hiện một chuyến bay trên Đại Tây Dương. Giữa chuyến bay, ông ra lệnh cho phi công quay đầu và bay trở lại Moscow. Đó là một tuyên bố ngoại giao mạnh mẽ chống lại sự kiêu ngạo của Mỹ - NATO sắp ném bom Nam Tư mà không có ủy quyền của Liên Hợp Quốc - nhưng đó cũng là tín hiệu khởi đầu cho một tầm nhìn chiến lược nhằm thay đổi trật tự thế giới: 'Tam giác Primakov'.

Bởi Frank Dumon

Primakov dự đoán rằng thế giới đơn cực do Hoa Kỳ thống trị là không bền vững. Ông đề xuất một tam giác chiến lược giữa Nga, Ấn Độ và Trung Quốc (các nước RIC) để tạo ra một lực lượng đối trọng đa cực. Phương Tây lúc đó đã cười nhạo ý tưởng này. NATO mở rộng, đồng euro ra đời, và nhà kinh tế học người Mỹ Francis Fukuyama đã tuyên bố 'sự kết thúc của lịch sử'. Các nước RIC bị coi là một nhóm rời rạc: Nga suy sụp về kinh tế, Ấn Độ thu mình, và Trung Quốc chỉ là 'nhà máy của thế giới' cho các thương hiệu phương Tây.

Ngày nay, gần ba thập kỷ sau, ở tuổi 79, tôi chứng kiến sự phát triển đáng kinh ngạc của tầm nhìn đó thành một thực tế sống động. Khái niệm từng kêu gọi một trục chiến lược Nga-Ấn Độ-Trung Quốc đang được tái định hình một cách ngoạn mục ngay trước mắt chúng ta - với Iran đóng vai trò trung tâm. Tam giác Primakov không chỉ trở thành hiện thực; nó còn là lò phản ứng hạt nhân của trật tự thế giới đa cực mới.

Điều các nhà phân tích gọi là 'Tam giác Primakov'

Cấu trúc địa chính trị từng được biết đến với từ viết tắt RIC (Nga–Ấn Độ–Trung Quốc) đang lặng lẽ nhường chỗ cho một cấu hình mới: RIC là Nga–Iran–Trung Quốc. Sự chuyển đổi này chính là sự nổi lên của một khối Á-Âu mới mạnh mẽ - một khối thách thức cơ bản trật tự thế giới sau chiến tranh.

Học thuyết Primakov: một tầm nhìn đi trước thời đại

Để hiểu sự phát triển này, trước hết phải biết Yevgeny Maksimovich Primakov. Một nhân vật lỗi lạc của nền ngoại giao Nga – học giả, nhà nghiên cứu Ả Rập, Giám đốc Cơ quan Tình báo Đối ngoại, Bộ trưởng Ngoại giao và sau cùng là Thủ tướng từ năm 1998 đến 1999 – Primakov đã xây dựng học thuyết chính trị vào những năm 1990, cho rằng an ninh quốc gia của Nga phụ thuộc vào vị thế siêu cường của nước này. Cốt lõi của học thuyết là bác bỏ trật tự quốc tế đơn cực do Hoa Kỳ lãnh đạo.

Học thuyết Primakov dựa trên năm trụ cột:

1. Nga là một tác nhân quyền lực với chính sách đối ngoại độc lập.
2. Một thế giới đa cực được điều hành bởi sự hòa hợp của các cường quốc.
3. Quyền tối cao của Nga trong không gian hậu Xô Viết và hội nhập Á-Âu.
4. Phản đối việc mở rộng NATO.
5. Đối tác chiến lược với Trung Quốc.

Yếu tố quan trọng nhất là lời kêu gọi của Primakov về một liên minh ba bên chiến lược gồm Nga, Trung Quốc và Ấn Độ như một lực lượng đối trọng với Hoa Kỳ tại Á-Âu. Khái niệm này – lần đầu tiên được đề xuất trong chuyến thăm Ấn Độ vào tháng 12 năm 1998 – một phần là phản ứng trước ưu thế quân sự của phương Tây trong Chiến tranh vùng Vịnh năm 1991. Trong hai thập kỷ sau đó, khuôn khổ RIC đã tổ chức các cuộc họp định kỳ ở cấp bộ trưởng và đôi khi là cấp lãnh đạo, và cuối cùng dẫn đến sự hình thành của BRICS.

Tại sao Iran thay thế Ấn Độ

Tuy nhiên, RIC ban đầu hiếm khi vượt ra khỏi những tuyên bố xã giao. Sự nghi ngờ sâu sắc giữa Ấn Độ và Trung Quốc – trầm trọng hơn bởi các cuộc xung đột biên giới tái diễn – khiến khuôn khổ này phần lớn bị sử dụng dưới mức tiềm năng. 'Trò chơi hai mặt' truyền thống của Ấn Độ, cân bằng giữa các cường quốc phương Đông và phương Tây trong khi vẫn giữ sự mơ hồ chiến lược, đã ngăn cản tam giác RIC đạt được sự gắn kết mà Primakov mong muốn.

Các tính toán địa chính trị đã thay đổi đáng kể trong những năm gần đây. Trong khi Ấn Độ tiếp tục phân tán cơ hội của mình – duy trì quan hệ chặt chẽ với Washington trong khi vẫn tham gia với Moscow và Bắc Kinh – Iran đã nổi lên như một đối tác đáng tin cậy và phù hợp về mặt chiến lược hơn cho cả Nga và Trung Quốc.

Một số yếu tố giải thích việc Iran được nâng lên vị trí trong tam giác:

- **Thứ nhất**, Iran, Nga và Trung Quốc có chung sự phản đối cơ bản đối với chế độ đơn cực do Mỹ dẫn dắt. Cả ba đều tự coi mình là mục tiêu của các chiến lược ngăn chặn và chế độ trừng phạt của Mỹ.
- **Thứ hai**, chính sách 'Hướng Đông' của Iran, được chính thức hóa thông qua việc gia nhập Tổ chức Hợp tác Thượng Hải (SCO) vào năm 2023 và ngay sau đó là BRICS, đã củng cố một cách có hệ thống mối quan hệ với các nước láng giềng hùng mạnh ở phía Đông.
- **Thứ ba**, việc ký kết hiệp ước đối tác chiến lược toàn diện giữa Nga và Iran vào tháng 1 năm 2025 – bao gồm thương mại, hợp tác quân sự, khoa học, văn hóa và giáo dục – đã chính thức hóa những gì đã được ấp ủ từ lâu. Trung Quốc và Iran đã là đối tác chiến lược toàn diện từ năm 2021.

> «'Tam giác Primakov' cập nhật hiện bao gồm Nga, Iran và Trung Quốc thay vì Nga, Ấn Độ và Trung Quốc.» — Nhà phân tích địa chính trị Pepe Escobar

Kiến trúc hợp tác

Tam giác đang hình thành không chỉ đơn thuần là một sự trừu tượng ngoại giao. Sự hợp tác cụ thể trên nhiều lĩnh vực đang được đẩy nhanh.

Hợp tác quân sự và hải quân. Biểu hiện rõ ràng nhất của liên minh mới là các cuộc tập trận hàng năm 'Vành đai An ninh Hàng hải'. Kể từ năm 2019, hải quân của Iran, Nga và Trung Quốc đã tiến hành các cuộc tập trận chung tại Bắc Ấn Độ Dương và eo biển Hormuz có tầm quan trọng chiến lược – một trong những điểm nghẽn hàng hải quan trọng nhất thế giới. Các cuộc tập trận 'Vành đai An ninh Hàng hải

2026' có ý nghĩa 'quan trọng', theo Cố vấn Tổng thống Nga Nikolai Patrushev, khi ông lưu ý rằng Nga đang hướng tới 'trật tự thế giới đa cực trên các đại dương' như một phản ứng đối với quyền bá chủ của phương Tây. Cuộc tập trận hải quân BRICS đầu tiên, mang tên 'Ý chí vì Hòa bình 2026', diễn ra vào tháng 1 năm 2026 với sự tham gia của Nga, Trung Quốc, Iran, Các Tiểu vương quốc Ả Rập Thống nhất và Nam Phi.

Ngoại giao hạt nhân. Ba cường quốc ngày càng đưa ra các lập trường phối hợp về chương trình hạt nhân của Iran. Vào tháng 3 và tháng 4 năm 2026, các Thứ trưởng Ngoại giao của Iran, Nga và Trung Quốc đã tổ chức các cuộc họp ba bên tại Tehran và Bắc Kinh, đưa ra các tuyên bố chung nhấn mạnh các giải pháp ngoại giao, bác bỏ các lệnh trừng phạt đơn phương bất hợp pháp và nhấn mạnh sự cần thiết phải chấm dứt các chính sách gây áp lực và đe dọa sử dụng vũ lực.

Hội nhập kinh tế. Quan hệ kinh tế đang phát triển nhanh chóng. Iran và Trung Quốc được cho là đã đồng ý nâng kim ngạch thương mại lên 600 tỷ đô la trong thập kỷ tới, được chính thức hóa trong một văn kiện chiến lược toàn diện kéo dài 25 năm. Iran đang tìm kiếm một hiệp định thương mại tự do với Liên minh Kinh tế Á-Âu do Nga lãnh đạo. Sáng kiến Vành đai và Con đường của Trung Quốc xuyên suốt lục địa Á-Âu, với Iran là mắt xích quan trọng trong mạng lưới cơ sở hạ tầng khổng lồ kết nối các thị trường mới nổi từ Trung Á đến Địa Trung Hải.

Các diễn đàn đa phương. Tam giác hoạt động trong và thông qua các khuôn khổ đa phương hiện có. Iran, Nga và Trung Quốc là thành viên nổi bật của BRICS+ và SCO, sử dụng các diễn đàn này để khuếch đại tiếng nói tập thể và phối hợp các lập trường về các vấn đề quốc tế.

Vượt ra ngoài tam giác: một vùng lõi Á-Âu mới

Những hàm ý của liên minh mới nổi này vượt xa ba quốc gia. Nhà phân tích địa chính trị F. William Engdahl đã mô tả các mối quan hệ kinh tế, chính trị và quân sự đang phát triển kết nối Iran, Trung Quốc và Nga như một 'Tam giác Vàng' mới nổi ở Á-Âu – một cường quốc Vùng lõi mới gợi nhớ đến các lý thuyết địa chính trị của Halford Mackinder.

Một số nhà quan sát thấy một sự sắp xếp lại thậm chí rộng lớn hơn đang diễn ra. Một khối mới trong khu vực có thể xuất hiện bao gồm Trung Quốc, Nga, Pakistan, Iran, Thổ Nhĩ Kỳ và các quốc gia Trung Á. Cuộc chiến tranh của Mỹ-Israel chống Iran đã tạo thêm động lực cho nỗ lực của Trung Quốc và Nga hướng tới một thế giới đa cực, với một số người thậm chí gợi ý rằng một liên minh bốn bên bao gồm cả Bình Nhưỡng đang hình thành.

Khía cạnh kinh tế cũng mang tính chuyển đổi tương tự. Eo biển Hormuz đã trở thành một đấu trường để thách thức quyền bá chủ của đồng đô la, khi các cuộc thảo luận về 'petro-yuan' và các giải pháp thay thế được bảo đảm bằng vàng cho SWIFT ngày càng mạnh mẽ.

> «Các mô hình kinh doanh truyền thống của phương Tây đang đối mặt với một cuộc khủng hoảng hiện sinh khi quá trình hội nhập Á-Âu tăng tốc.»

Cấu trúc liên kết mạng: từ phân cấp sang hệ thống phân tán

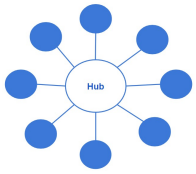

Để hiểu tại sao khuôn khổ mới này giành được ưu thế, chúng ta phải nhìn qua lăng kính kiến trúc hệ thống. Phương Tây và Phương Đông đã xây dựng các mạng lưới khác nhau cơ bản. Và trong cuộc chiến giữa hai kiến trúc này, hệ thống nào linh hoạt nhất sẽ chiến thắng.

Trong kỹ thuật mạng, có hai cách chính để thiết kế một hệ thống: mô hình **'hub-and-spoke'** (mạng hình sao) và mô hình **'mesh'** (mạng lưới). Đế chế Mỹ được thiết kế như một mạng hub-and-spoke cổ điển. Washington là trung tâm; NATO, G7, IMF và Ngân hàng Thế giới là các nhánh hướng ra ngoại vi – Châu Âu, Châu Á, Châu Mỹ Latinh. Hệ thống này cực kỳ hiệu quả trong thời bình và thời kỳ thống trị của Mỹ. Mọi mệnh lệnh, mọi dòng vốn và mọi công nghệ đều chảy qua trung tâm. Nhưng nó có một điểm yếu cấu trúc chết người: '*điểm hỏng duy nhất*'. Nếu trung tâm bị tham nhũng, trở nên khó đoán, hoặc bắt đầu gây sức ép với các đồng minh, toàn bộ mạng lưới không có cơ chế sinh tồn. Không có lộ trình thay thế.

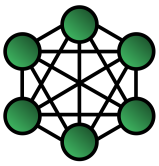

Liên minh BRICS và trật tự thế giới đa cực được thiết kế như một mạng lưới phân tán. Không có trung tâm nào. Bắc Kinh không ra lệnh cho New Delhi; Moscow không ra lệnh cho Brasilia; Tehran không ra lệnh cho Johannesburg. Đó là một kiến trúc ngang hàng, dựa trên giao dịch, tôn trọng lẫn nhau và quan trọng nhất là không can thiệp vào công việc nội bộ của nhau.

Phương Tây thường gọi sự thiếu vắng một hệ tư tưởng trung tâm này là 'hỗn loạn' hoặc 'sự độc đoán tùy tiện'. Nhưng đối với một kỹ sư, đây là hình thức dự phòng toàn diện tối ưu. Nếu một kết nối trong mạng lưới bị đứt – ví dụ do các lệnh trừng phạt của phương Tây hoặc một cuộc xung đột khu vực – hệ thống sẽ định tuyến lại thương mại, năng lượng và ngoại giao qua một nút khác. Hệ thống không thể bị chặt đầu vì nó không có đầu.

Lớp vật lý chiến thắng ảo tưởng tài chính

Tại sao mạng lưới phân tán này lại thành công đến vậy trong thập kỷ qua? Câu trả lời nằm ở các tầng cơ bản của nền kinh tế thế giới. Trong khoa học máy tính, chúng ta nói về 'lớp vật lý' – cáp, máy chủ, nhà máy điện – và 'lớp ứng dụng' – phần mềm, các công cụ phái sinh tài chính, dịch vụ ảo.

Trong bốn mươi năm qua, phương Tây hầu như chỉ tập trung vào lớp ứng dụng. Nó kiểm soát các nút tài chính: SWIFT, đồng đô la, bảo hiểm của Thành phố London. Nhưng nó đã giao lớp vật lý – sản xuất thép, khai thác kim loại đất hiếm, lọc dầu, trồng ngũ cốc, lắp ráp vi mạch – cho các nước RIC và Nam bán cầu.

Các nước BRICS – chắc chắn sau khi mở rộng với các nước như Iran, UAE và Ai Cập – hiện kiểm soát phần lớn các nguyên liệu thô và năng lực công nghiệp của hành tinh. Họ sản xuất những gì thế giới cần để tồn tại và xây dựng. Phương Tây chỉ sản xuất các yêu sách tài chính đối với thực tế vật chất đó.

Khi một cuộc khủng hoảng hệ thống xảy ra – như đại dịch, chiến tranh Ukraine, hoặc khủng hoảng năng lượng – lớp ứng dụng trở nên vô dụng. **Bạn không thể đốt lò cao bằng trái phiếu Kho bạc. Bạn không thể tiếp tế quân đội bằng tin nhắn SWIFT. Bạn không thể nuôi dân bằng các công cụ phái sinh.** Tam giác Primakov và liên minh BRICS rộng lớn hơn đang giành chiến thắng trong cuộc chiến địa chính trị vì họ là chủ sở hữu của lớp vật lý của thế giới. Họ có chủ quyền vật chất mà phương Tây đã từ bỏ.

Vô hiệu hóa hệ thống tài chính: quản lý rủi ro trong thế giới đa cực

Chất xúc tác đã đẩy nhanh Tam giác Primakov từ một liên minh lỏng lẻo thành một thực tế cấu trúc cứng rắn chính là quyết định của phương Tây trong việc sử dụng hệ thống tài chính như một vũ khí.

Khi phương Tây quyết định đóng băng 300 tỷ đô la dự trữ của Ngân hàng Trung ương Nga vào năm 2022 và loại các ngân hàng Nga khỏi SWIFT, họ nghĩ mình đang giáng một đòn chí mạng. Trên thực tế, họ đã kích hoạt một giao thức quản lý rủi ro toàn cầu. Mọi quốc gia có chủ quyền trên Trái Đất – từ Ả Rập Xê Út đến Brazil, từ Ấn Độ đến Nam Phi – đều nhận ra vào lúc đó rằng dự trữ của họ bằng đô la và euro không còn là tài sản nữa, mà là một khoản vay có điều kiện mà phương Tây có thể thu hồi bất cứ lúc nào nếu họ không tuân thủ.

Trong kỹ thuật, chúng ta gọi đây là việc cô lập một thành phần bị xâm phạm. Nếu một nhà cung cấp chứng minh rằng họ có thể sử dụng sản phẩm của mình như một vũ khí, lựa chọn hợp lý duy nhất của một kỹ sư là thiết lập một chuỗi cung ứng dự phòng, độc lập.

Đây chính là lý do thực tế, khách quan đằng sau quá trình phi đô la hóa. Đó không phải là một cuộc thập tự chinh ý thức hệ chống lại đồng đô la Mỹ; đó đơn thuần là quản lý rủi ro thực dụng. Các nước BRICS đang xây dựng các hệ thống thanh toán thay thế như CIPS của Trung Quốc, họ giao dịch bằng tiền tệ địa phương – nhân dân tệ, rupee, rúp – và họ cất giữ vàng trong kho của mình thay vì ở London hay New York. Họ đang tháo dỡ điểm hỏng duy nhất của đế chế tài chính phương Tây. Họ đang làm cho mình miễn nhiễm với sự tống tiền.

Tôn trọng lẫn nhau so với cưỡng chế đạo đức

Điều cuối cùng khiến kiến trúc đa cực trở nên hấp dẫn đối với các nước Nam bán cầu là sự vắng mặt của sự cưỡng chế đạo đức. Đế chế phương Tây đòi hỏi sự tuân thủ. Nó đòi hỏi các quốc gia khác phải điều chỉnh hệ thống chính trị, chuẩn mực xã hội và chính sách đối ngoại của họ phù hợp với chính thống tự do phương Tây. Bất kỳ ai không làm vậy đều bị loại trừ, trừng phạt hoặc lật đổ.

Tam giác Primakov và BRICS không đòi hỏi bất kỳ điều gì trong số đó. Họ tuân theo nguyên tắc chủ quyền Westphalia ở dạng thuần túy nhất: những gì bạn làm trong biên giới của mình là việc của bạn. Chúng tôi giao dịch với bạn trên cơ sở lợi ích kinh tế và chiến lược chung.

Đối với các quốc gia đã bị thuộc địa hóa, bị thao túng và bị giảng dạy bởi các nhà ngoại giao phương Tây trong nhiều thế kỷ, đây là một sự giải phóng. Đó là một kiến trúc cho phép chiều sâu văn minh của các nền văn minh cổ đại này phát triển. Trung Quốc có thể là Trung Quốc. Iran có thể là Iran. Ấn Độ có thể là Ấn Độ. Họ không cần phải xin lỗi về lịch sử hoặc văn hóa của mình để tiếp cận mạng lưới toàn cầu.

Cơn địa chấn địa chính trị

Ở cấp độ vĩ mô – cấp độ của các quốc gia, châu lục và chuỗi cung ứng toàn cầu – cuộc chiến đã được định đoạt. Thế giới đơn cực đã qua. Kiến trúc đa cực đã đứng vững, và nó mạnh mẽ, linh hoạt và cân bằng hơn với thực tế vật chất so với giải pháp thay thế của phương Tây.

Sự trỗi dậy của tam giác Nga–Iran–Trung Quốc không chỉ là sự tái cấu hình đơn thuần các liên minh. Nó báo hiệu một sự thay đổi cơ bản trong hệ thống quốc tế – một sự thay đổi mà chính Primakov khó có thể lường trước khi ông đưa ra tầm nhìn chiến lược của mình vào những năm 1990. Đối với Hoa Kỳ và các đồng minh, hệ quả là sâu sắc. Tam giác tạo ra một lực lượng đối trọng gắn kết trên toàn bộ lục địa Á-Âu, từ Thái Bình Dương đến Vịnh Ba Tư. Nó thách thức quyền tối cao trên biển của Mỹ tại các vùng biển quan trọng, làm suy yếu hiệu quả của các lệnh trừng phạt phương Tây và đẩy nhanh quá trình chuyển đổi sang một trật tự thế giới đa cực thực sự.

Tuy nhiên, vẫn còn những thách thức. Tam giác không phải là một liên minh quân sự chính thức. Ba cường quốc vẫn duy trì các lợi ích quốc gia khác nhau, và sự hợp tác của họ vẫn mang tính thực dụng hơn là ý thức hệ. Tuy nhiên, xu hướng là không thể phủ nhận. Những gì bắt đầu như một bản thiết kế đầy tầm nhìn sau khi Liên Xô sụp đổ đã tiến hóa, thích ứng và hồi sinh trong một bối cảnh địa chính trị thay đổi mạnh mẽ.

Chứng kiến lịch sử

RIC mới đã ở đây. Thế giới sẽ không bao giờ như cũ.

Và ở tuổi 79, tôi đang chứng kiến lịch sử. Học thuyết của Primakov, từng bị một số người coi là ảo tưởng siêu cường hoài cổ vào những năm 1990, đã tỏ ra tiên tri một cách đáng kinh ngạc. Thế giới đa cực mà ông hình dung đang hình thành trước mắt chúng ta – không hoàn toàn như ông tưởng tượng, nhưng chắc chắn với tinh thần mà ông ủng hộ.

Nhưng tại đây, chúng ta vấp phải một nghịch lý quan trọng. Trong khi các quốc gia ở Nam bán cầu thành công trong việc giải phóng mình khỏi sự kiềm chế tài chính và địa chính trị của phương Tây, thì người dân cá nhân – cả ở phương Tây lẫn phần còn lại của thế giới – vẫn ở trong tình trạng khuất phục kỹ thuật số sâu sắc. Các quốc gia đang xây dựng các mạng lưới mở, có chủ quyền, nhưng các cá nhân vẫn sống trong các hệ sinh thái độc quyền khép kín của Thung lũng Silicon. Chúng ta điều hành các doanh nghiệp đa cực của mình bằng phần mềm Mỹ. Chúng ta thảo luận về sự sụp đổ của đế chế Mỹ trên các nền tảng do Meta kiểm soát. Chúng ta giao phó những suy nghĩ thầm kín nhất của mình cho các mô hình AI khép kín hoạt động như những hộp đen.

Chủ quyền thực sự không dừng lại ở biên giới của quốc gia - dân tộc. Một thế giới đa cực và công bằng ở cấp độ vĩ mô, nhưng bị thuộc địa hóa kỹ thuật số ở cấp độ vi mô, là một công trình chưa hoàn thiện. Sự giải phóng của thế giới vật chất và tài chính phải được nối tiếp bởi sự giải phóng của thế giới kỹ thuật số. Đó là trận chiến tiếp theo – và nó bắt đầu từ mỗi chúng ta.